

GRAĐANSKOPRAVNI I KAZNENOPRAVNI ASPEKTI NAD RIPISARSTVA

U ovom radu autori analiziraju neusklađenost tri pravna izvora koji se svaki na svoj način bave jedinstvenim tematskim kompleksom instituta nadripisarstva. Riječ je o Zakonu o parničnom postupku (i njegovim odredbama o parničnoj i postulacijskoj sposobnosti i zastupanju), Zakonu o odvjetništvu (i njegovim odredbama o pružanju pravne pomoći za nagradu) i Kaznenom zakonu (i njegovom određenju kaznenog djela nadripisarstva). Autori predlažu da se de lege ferenda razmisli o biću kaznenog djela nadripisarstva s obzirom na to da smatraju apsurdnim da kao element bića ovog kaznenog djela stoji neovlašteno, a ne nestručno pružanje pravne pomoći, te da se kriminalizira čak i ako je besplatno. Stoga predlažu da samo nestručno pružanje pravne pomoći predstavlja kažnjivu radnju i to, po uzoru na njemačko i austrijsko zakonodavstvo, prekršaj.

Ključne riječi: *nadripisar, pravna pomoć, neovlaštenost, nestručnost*

1. UVOD

Jedna od polaznih točaka od koje kreće parnični postupak je stranačka autonomija i načelo dispozitivnosti, odnosno da o slobodnoj volji stranaka ovisi razvoj svih procesnih aktivnosti u parnici - *domini litis*. S obzirom na to da se u parnici, u pravilu, odlučuje o pravima kojima stranke mogu slobodno

* Mr. sc. Dinka Šago, znanstvena novakinja na Katedri za Građansko procesno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Splitu.

** Ivan Vukušić, dipl. iur., znanstveni novak na Katedri za Kazneno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Splitu.

raspolagati, nema zapreke da se autonomija ne očituje i u slobodi poduzimanja radnji u postupku; jednako tako kao što stranka koja je poslovno sposobna u načelu može slobodno sama zastupati svoje interese i zaključivati najveći dio pravnih poslova, tako bi bilo logično da i u postupku, kada prava iz takvih pravnih poslova postanu sporna, stranka može sama zastupati svoje interese, poduzimajući parnične radnje kojima je svrha zaštititi svoje pravo ili obraniti se od neopravdanih zahtjeva parničnog protivnika. Naravno, moderni parnični postupak nije jedino u funkciji zaštite individualnih, privatnih interesa, pa tako nije sporno da bi suvremeno procesno pravo trebalo, uz zaštitu privatnih interesa ostvariti i određenu socijalnu funkciju. Proceduralna pravičnost i *fair* postupak zahtijevaju da se pomogne stranci koja nije u stanju učinkovito braniti svoja prava. Međutim, procesno pravo ne bi smjelo biti ravnodušno prema situacijama u kojima se procesna ravnoteža narušava uslijed nesposobnosti jedne strane da se na učinkovit način zastupa u parnici. S tim u vezi treba postaviti pitanje tko i kako može najbolje zastupati interese stranaka u sudskom postupku. Ovdje možemo krenuti od tvrdnje da se svatko najbolje zastupa sam, prvenstveno zbog neposredne motivacije i interesa, preko stajališta da stranku najbolje može zastupati punomoćnik po njenom izboru do zaključka da stranačke interese može najbolje zaštititi sud i to pravilima o pouci neukim strankama i otvorenom pravosuđenju. Neupitno je da pri rješavanju određenih sporova ili tipova sporova kvalificirani punomoćnik može bitno pomoći i stranci u ostvarenju njenih interesa i sudu u kvalitetnijem rješenju spora. U raspravama o potrebi kvalificiranog zastupanja redovito se spominje potreba posjedovanja posebnih kvalifikacija zastupnika kao opravdanje njihovog intenzivnog sudjelovanja u sudskom postupku.

2. GRAĐANSKOPRAVNI ASPEKTI NADRIPI SARSTVA

2.1. Postulacijska sposobnost i nadripi sarstvo

Postulacijska sposobnost (njem. *Postulationsfähigkeit*) je svojstvo neke stranke da osobno, bez posredovanja izabranoga, u pravilu kvalificiranog zastupnika (punomoćnika), može poduzimati radnje u postupku s relevantnim procesnopравnim učinkom, odnosno da drugi subjekti u postupku mogu svoje radnje izravno poduzimati prema njoj s takvim učinkom.^{1 2 3} Postulacijski

¹ Usporedi kod JUHART, J., *Civilno procesno pravo FNRJ*, Ljubljana 1961., str. 184. – „sposobnost dati procesnim dejanjem pravnorelevantno izrazne oblike“.

² Vidi GIUNIO, A. M., „Postulacijska sposobnost, nadripi sarstvo i ostalo“, *Pravo u gospodarstvu*, br. 4., 1997., str. 704-713.

nesposobna, a parnično sposobna stranka može određivati granice ovlaštenja svoga punomoćnika, ali sama ne može djelovati pred sudom.⁴ Ako postulacijski nesposobna stranka nema parničnu sposobnost, granice ovlaštenja punomoćniku određivat će njezin zakonski zastupnik. U hrvatskom procesnoppravnom sustavu stranke (uz određene iznimke – 91. a) ne moraju zastupati profesionalni punomoćnici (odvjetnici). Stoga je načelo toga procesnoga sustava da su stranke postulacijski sposobne ako za koju kategoriju stranaka, odnosno za poduzimanje određenih radnji nije što drugo predviđeno.⁵ S obzirom na to da je povezanost pravnog uređenja nadripisarstva i parnične, odnosno postulacijske sposobnosti očita, treba naglasiti da su odredbe o nadripisarstvu sadržajno šire, jer obuhvaćaju i zastupanje pred sudovima, ali i svako drugo bavljenje pružanjem pravne pomoći. Stoga ćemo pojam postulacijske sposobnosti razmotriti povezano s pojmom nadripisarstva, ali opravdanost ili neopravdanost nadripisarstva kao kaznenog djela treba ocjenjivati odvojeno. Do donošenja Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku⁶ punomoćnikom je mogla biti svaka potpuno poslovno sposobna (fizička) osoba⁷, osim osobe koja se bavila nadripisarstvom (prijašnji 90/1.). Odredbe o tome tko može biti punomoćnik radikalno su izmijenjene Novelom 2003. Tako stranke kao punomoćnici mogu (u pravilu) zastupati samo određene kategorije potpuno poslovno sposobnih fizičkih osoba.^{8,9,10} Novelom 2003. postavljeno je pravilo

³ Podrobnije kod TRIVA, S., DIKA, M., *Građansko parnično procesno pravo*, sedmo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine d.d., Zagreb, 2004., str. 246. (dalje: TRIVA-DIKA, GPPP); ZUGLIA, S., *Građanski parnični postupak FNRJ*, Zagreb, 1957., str. 330-331.; STANKOVIĆ, G., *Građansko procesno pravo*, Beograd, 1989., str. 129-130.

⁴ Tako DIKA, M., ČIZMIĆ, J., *Komentar Zakona o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 2000., str. 175. (dalje: DIKA-ČIZMIĆ, Komentar).

⁵ Tako TRIVA - DIKA, GPPP, str. 311-312.

⁶ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku, *Narodne novine*, br. 117/03. (dalje: Novela 2003.).

⁷ Pri ocjenjivanju ima li određena osoba poslovnu sposobnost kako bi mogla biti punomoćnikom mjerodavno je pravo njenog državljanstva (79/1. Zakona o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja, *Narodne novine*, br. NN 53/91, 88/01, dalje ZRSZ). Punomoćnik koji ne bi bio parnično sposoban prema pravu države koje je državljanin, a parnično je sposoban prema pravu Republike Hrvatske, ne bi mogao valjano zastupati stranku u postupku. Naime, do takvog zaključka *a contrario* dolazimo iz pravila temeljem kojeg samo strani državljanin koji kao stranka nastupa u postupku, koji nije parnično sposoban prema pravu države koje je državljanin, ali je parnično sposoban prema hrvatskom pravu, može sam poduzimati radnje u postupku (79/2. ZRSZ).

⁸ Tako i: TRIVA – DIKA, GPPP, str. 329.; ČIZMIĆ, J., „Punomoćnik u parničnom postupku – novo uređenje“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Rijeci*, br. 1., 2004., str. 125. O tome da samo fizička osoba može biti punomoćnikom u parničnom postupku već se po prijašnjem uređenju bila izjasnila i judikatura: VPSH: Pž – 1173/81 – PSP 20/314; VTSRH:Pž – 2550/96 – Zbirka – 4/80.

da stranku kao punomoćnik može zastupati samo odvjetnik (89. a/1.). Pri čemu se za odvjetnika pretpostavlja da je potpuno poslovno sposobna fizička osoba (*arg. ex* 48.2., 56.2. ZO). Međutim, postoji i niz izuzetaka od toga pravila, pa tako kao punomoćnik može: a) stranku zastupati osoba koja je s njome u radnom odnosu ako je potpuno poslovno sposobna (89. a/2.); b) stranku fizičku osobu zastupati srodnik po krvi u pravoj liniji, brat, sestra ili bračni drug, ako je potpuno poslovno sposoban i ako se ne bavi nadriparstvom (89. a/3.); c) u parnicama iz radnih odnosa radnika (dakle, fizičku osobu) kao stranku zastupati osoba koja je u radnom odnosu u sindikatu kojeg je on član, a poslodavca (fizičku ili pravnu osobu) kao stranku osoba koja je u radnom odnosu u udruzi poslodavaca koje je on član ili u udruzi poslodavaca više razine u koju je udružena udruga poslodavaca kojoj je on član (434. a); d) stranku trgovačko društvo zastupati prokurist; e) određene pravne osobe kao stranke zastupati državno odvjetništvo; f) radi primanja pismena stranku zastupati osoba koja nema svojstvo odvjetnika (146., 147.). Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku 2008. godine¹¹ unesena je i iznimka od pravila da je stranka ovlaštena sama izravno poduzimati radnje u postupku, pa tako po novome, radi podnošenja revizije stranka koja nema pravosudni ispit mora angažirati punomoćnika, i to bilo odvjetnika ili drugu osobu s položenim pravosudnim ispitom koja ju je u tom svojstvu ovlaštena zastupati (91. a). Međutim, ova dužnost angažiranja kvalificiranog punomoćnika odnosi se isključivo na podnošenje revizija, a ne i na poduzimanje drugih radnji u revizijskom postupku.

2.2. Odvjetnici kao punomoćnici

Odredbom čl. 89. a st. 1. ZPP po kojoj stranku kao punomoćnik može zastupati samo odvjetnik ako zakonom nije drukčije određeno, nije uvedeno obvezatno zastupanje od strane profesionalnih punomoćnika, odvjetnika (njem. *Advokatenzwang*, *Rechtsanwaltspflicht* - apsolutna obvezatnost

⁹ Na taj način su se izbjegle dileme mogu li pravne osobe biti punomoćnicima parničnih stranaka. One bi jedino kao punomoćnici (313/3. ZOO 05), ako bi na to bile posebno ovlaštene (*arg. ex* 315. ZOO 05, 29/1.), mogle izdati fizičkoj osobi koja može biti punomoćnikom, punomoć za zastupanje u parničnom postupku.

¹⁰ Iznimka od pravila da samo fizičke osobe mogu biti punomoćnikom je državno odvjetništvo koje je ovlašteno na temelju punomoći zastupati određene kategorije pravnih osoba. Kad državno odvjetništvo nastupa kao punomoćnik, radnje za državno odvjetništvo poduzima ovlaštena fizička osoba.

¹¹ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku, *Narodne novine*, br. 84/08, 123/08. (dalje Novela 2008.).

odvjetničkog zastupanja).^{12 13} Stranke fizičke osobe mogu i dalje osobno poduzimati sve radnje pred sudom, a ako nisu parnično sposobne, to će za njih činiti njihovi zakonski zastupnici. Stranke pravne osobe mogu zastupati njihovi organi zastupnici (zastupnici po zakonu). Premda je citirana odredba ograničila mogućnost izbora punomoćnika, na taj način je uvedena tek relativna obvezatnost odvjetničkog zastupanja. Tek u Noveli 2008. imamo određene elemente odnosno nagovještaj uvođenja apsolutne obvezatnosti odvjetničkog zastupanja, što je razvidno upravo iz odredbe po kojoj stranka koja nema pravosudni ispit može u pravilu podnijeti reviziju samo preko odvjetnika kao punomoćnika (*arg. ex 91. a*). Upravo na ovaj način je unesena jedna bitno nova kvaliteta u uređenje instituta zastupanja u postupku pred sudom; odnosno učinjen je korak naprijed prema uvođenju obvezatnog zastupanja od strane kvalificiranih punomoćnika. Stav zakonodavca prema kvalificiranom zastupanju potvrđuje i odredba po kojoj je sud dužan, ako utvrdi da punomoćnik koji nije odvjetnik nije sposoban obavljati tu dužnost, upozoriti stranku na štetne posljedice koje mogu nastati zbog nepravilnog zastupanja (90/3.). Dakle, iz doslovnog tumačenja navedene odredbe sud nije ovlašten upozoriti stranku koju bi zastupao odvjetnik na štetne posljedice njegova zastupanja. Propisivanjem da stranku kao punomoćnik može, a u određenim slučajevima i mora zastupati u pravilu samo odvjetnik, htjelo se osigurati višu razinu kvalitete u zastupanju stranaka po izmijenjenoj proceduri, koja propisuje brojna ograničenja za korištenje procesnih ovlaštenja te postavlja značajne nove zahtjeve u pogledu forme i sadržaja parničnih radnji. Htjelo se pridonijeti i općoj efikasnosti postupka, ali i kvaliteti njegovih rezultata, pravilnosti i zakonitosti suđenja. Htjelo se smanjiti i nadripisarstvo u parničnom postupku. Prihvatanje toga pravila u značajnoj je mjeri i rezultat nastojanja odvjetništva da se u sudskim postupcima pravo na zastupanje prizna samo kvalificiranim profesionalcima. Dopušteni izuzeci od pravila uvažavaju specifičnosti društvene stvarnosti, ali i pozitivna iskustva dosadašnje prakse u pogledu kvalitete zastupanja koje obavljaju određene kategorije punomoćnika koji nisu odvjetnici, u prvom

¹² Budući da stranku kao punomoćnik može zastupati odvjetnik (89. a/1.) te da se punomoć za zastupanje izdaje osobi odvjetnika (95/1.), punomoć za zastupanje se ne može izdati odvjetničkom društvu kao pravnoj osobi već određenom odvjetniku u odvjetničkom društvu. Odvjetnik kome je izdana punomoć mogao bi ovlastiti druge članove toga društva ili odvjetnike koji su u njemu zaposleni da ga zamjenjuju, odnosno mogao bi na nekog od njih prenijeti dobivenu punomoć, osim ako u tome ne bi bio ograničen dobivenom punomoći (*arg. ex 95/1.4.*).

¹³ Odvjetnik kao punomoćnik ima pravo na nagradu za svoj rad te na naknadu troškova u vezi s obavljenim radom prema Tarifi o nagradama i naknadi troškova za rad odvjetnika (Odvjetničkoj tarifi) (*arg. ex 18/1. ZO; 151/2, 155/2. ZPP*). Kad stranku zastupa odvjetnik ona ima pravo na naknadu troškova za njegovo zastupanje po Odvjetničkoj tarifi i na naknadu njegovih troškova po toj tarifi (151/2., 155/2.).

redu pravnici zaposleni kod pravnih osoba koje zastupaju kao punomoćnici te pravnici zaposleni u sindikatima koji u radnim sporovima zastupaju članove sindikata. S obzirom na to da je institut postulacijske sposobnosti stranaka zadržan kao opće i temeljno pravilo, smatralo se da će se nadripisarstvo moći jednako efikasno suzbijati i iskorijeniti i ako se dopusti da stranke zastupaju kao punomoćnici njihovi najbliži srodnici. Međutim, značaj revizije kao pravnog lijeka i složenost te parnične radnje nametnuli su rješenje po kojemu stranka koja nema pravosudni ispit može u pravilu taj pravni lijek podnijeti samo preko odvjetnika (91. a). Daljnja iznimka od pravila da kao punomoćnici stranku mogu zastupati samo odvjetnici jest i u mogućnosti da državno odvjetništvo zastupa na temelju punomoći određene pravne osobe. Odvjetnika kao punomoćnika može zamjenjivati i njegov vježbenik (95/3. – 4.).¹⁴

3. KAZNENOPRAVNI ASPEKT NADRIPISARSTVA

3.1. Pojam nadripisara

Nadripisar je osoba koja se neovlašteno bavi pružanjem pravne pomoći (310/1. Kaznenog zakona; dalje KZ¹⁵). Nadripisar je i osoba koja neovlašteno pruži pravnu pomoć za unaprijed dogovorenu ili nakon toga primljenu nagradu (310/2. KZ). Kazneno djelo nadripisarstva goni se po službenoj dužnosti (*arg. ex 8.*, 310. KZ). *Ratio legis* ovog kaznenog djela jest sprječavanje neovlaštenog bavljenja pružanjem pravne pomoći. Počinitelj može biti bilo koja osoba (*delictum communium*). Djelo se sastoji od neovlaštenog pružanja pravne pomoći besplatno (stavak 1.) ili za unaprijed dogovorenu ili nakon pružene pravne pomoći primljenu nagradu (stavak 2.). Po svojoj pravnoj prirodi ovo kazneno djelo je *delictum collectivum*, odnosno u smislu određenog zakonskog opisa određena kontinuirana djelatnost, sastavljena od više istovrsnih radnji, tretira pravno kao jedno kazneno djelo,¹⁶ jer se radi o slučaju prividnog realnog stjecaja. Radnja

¹⁴ Međutim, odvjetnički vježbenik bez položenoga pravosudnog ispita može zamjenjivati odvjetnika kod koga je zaposlen samo pred sudom prvog stupnja i to u postupcima čija vrijednost predmeta spora nije veće od 50.000,00 kuna (95/4.). Takav odvjetnički vježbenik ne bi nikako mogao u svojstvu zamjenika odvjetnika podnijeti reviziju, čak ni onu u sporovima čija bi vrijednost predmeta spora bila ispod 50.000,00 kuna. Odvjetnički vježbenik s položenim pravosudnim ispitom, koji je ovlašten zamjenjivati odvjetnika bez ikakvih ograničenja, mogao bi ga zamjenjivati i u revizijskom postupku (*arg. ex 91. a/1.*, 94/4.).

¹⁵ Kazneni zakon, *Narodne novine* br. 110/97, 27/87, 50/00, 129/00, 51/01, 111/03, 190/03, 105/04, 84/05, 71/06, 110/07, 152/08, 57/11 (dalje: KZ).

¹⁶ Vidi PAVLOVIĆ, Š., „Nadripisarstvo (čl. 310. KZ)“, *Odvjetnik*, br. 11-12, 2001., str. 55.

počinjenja jest činjenje, pružanje pravne pomoći. To pružanje je neovlašteno ako takva pomoć ne ispunjava uvjete koji su određeni propisima. Traži se bavljenje, nije dovoljan jedan čin.¹⁷ Pružanje pravne pomoći ne sastoji se samo u sastavljanju podnesaka i isprava, nego ono obuhvaća i pružanje različitih pravnih savjeta te posredovanja kod drugih u interesu stranaka.¹⁸ U praksi¹⁹ je uvjet bavljenja bio zadovoljen i samo s jednom aktivnosti ako se iz okolnosti situacije može pouzdano zaključiti da je namjera počinitelja bila i činjenje istovrsnih radnji u budućnosti.²⁰ Prema stavku 2. djelo postoji ako je nagrada za pružanje pravne pomoći unaprijed dogovorena ili ako je primljena nakon pružene pomoći. Nagrada može biti u novcu ili bilo kakvoj drugoj imovini. U odnosu na oblik krivnje traži se izravna namjera, odnosno počinitelj mora biti svjestan da je njegova pravna pomoć koju pruža bez ovlaštenja, tj. da ne ispunjava uvjete koji su određeni propisima, u kojem slučaju se radi o izravnoj namjeri²¹ ili ako počinitelj nije siguran da li je ovlašten za pružanje pravne pomoći, ali unatoč tomu on takvu pravnu pomoć pruža i u tom slučaju pristaje na posljedicu, u kojem slučaju se radi o neizravnoj namjeri.²² Za oba oblika djela predviđena je novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine, a nije izričito propisano kažnjavanje za pokušaj, tako da pokušaj ovog kaznenog djela nije kažnjiv. Postupak pokreće po službenoj dužnosti nadležni državni odvjetnik.²³ Kaznenopravna odredba ovog članka je blanketna, ona kažnjava „neovlašteno bavljenje“ i „neovlašteno“ jednokratno pružanje pomoći uz nagradu, a ovlast na pružanje pravne pomoći u hrvatskom pravnom sustavu ne uređuje ni jedan drugi

¹⁷ Za kolektivno kazneno djelo je karakterističan poseban psihički odnos počinitelja prema vršenju tih djela iz kojeg proizlazi spremnost da stalno ponavlja takvu djelatnost kroz zanat, zanimanje ili iz navike. Tako KURTOVIĆ, A., TOMAŠEVIĆ, G., *Osnove kaznenog prava i postupka*, Split 2002., str. 97.

¹⁸ U tom smislu suđeno: ŽS u Bjelovaru, KŽ – 257/01 od 30. kolovoza 2001. „Počinio je kazneno djelo nadripisarstva iz čl. 310. st. 1. KZ optuženik, djelatnik s VSS upravnog smjera, koji se u razdoblju od siječnja do svibnja 1998. g. bavio pružanjem pravne pomoći građanima te tako sastavio zahtjev za određivanje naknade za promjenu namjene poljoprivrednog zemljišta, žalbu na rješenje o prekršaju, aneks ugovora o darovanju, ugovor o kupoprodaji nekretnina, ugovor o dosmrtnom uzdržavanju, odgovor na tužbu i dr., i to na način da je za svaki predmet imao formiran spis na kojem se nalazio urudžbeni broj, a pismena je ovjeravao žigom posredničke agencije za promet nekretnina koja je prestala s radom.“

¹⁹ Vidi MRČELA, M., „Kaznena djela protiv pravosuđa“, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, Zagreb, vol. 10, broj 2/2003, str. 620.

²⁰ U ovom slučaju radilo bi se o kažnjavanju nekažnjivog stadija donošenja odluke, što je kaznenopravno nedopustivo.

²¹ Vidi *op. cit.* (bilj. 19), str. 587-624.

²² Tako DERENČINOVIĆ, D., „Marginalije uz Glavu XXII. Kaznenog zakona (kaznena djela protiv pravosuđa)“, *Pravo i porezi*, br. 11., 2005., str. 58.

²³ Tako HORVATIĆ, Ž., ŠEPAROVIĆ, Z., *Kazneno pravo, Posebni dio*, Masmedia, Zagreb, 1999., str. 409.

propis, osim čl. 5. Zakona o odvjetništvu, dajući kod toga ekskluzivno pravo odvjetnicima. Zanimljivo je da niti jedna druga ljudska djelatnost nije na ovaj način ograničena i kaznenopravno sankcionirana, ekskluzivno predana članovima odvjetničke komorske asocijacije. Sudska praksa i pravna znanost priklonili su se tumačenju po kojem “neovlaštenost” treba interpretirati kao “protivnost zakonu”, a zakon je ovdje mjerodavni propis koji je *situs materiae* za aktivnost koja se regulira. Naime, ne može biti neovlašteno ono što je i po ZPP-u i po ZO-u bilo izričito, bilo implicate (odsutnošću zabrane ili propisivanja monopola drugoga) dopušteno. Ovo kazneno djelo može počiniti i diplomirani pravnik, dakle osoba koja je stručna za pružanje pravne pomoći, ako za to nije ovlašten. Može ga počiniti i odvjetnik koji se nalazi pod suspenzijom. Za razliku od prijašnje inkriminacije²⁴, kazneno djelo sada ima dva oblika počinjenja, prvi je neovlašteno pružanje pravne pomoći u vidu zanata, počinitelj se bavi tim poslom, postoji učestalost radnji, neovisno o tome prima li za to nagradu. Dakle, za ostvarenje ovog kaznenog djela je potrebno da postoji spremnost počinitelja da nastavi takvu neovlaštenu djelatnost, da se trajno bavi nadripisarstvom.²⁵ Drugi oblik je neovlašteno pružanje pravne pomoći uz nagradu, kad se učestalost ne traži, nego je dovoljna i jedna radnja da bi ovo kazneno djelo postojalo.²⁶ Međutim, usmeno davanje pravnih savjeta ili evaluacija nečijeg pravnog položaja, pa i sastavljanje određenog kruga isprava trebali bi se odvojeno promatrati i kod njih se «bavljenje» i naplaćivanje nagrade ne bi smjelo presumirati. Tako da bi iz doslovne interpretacije svih citiranih odredaba proizlazilo da su *pro bono* aktivnosti svih onih koji u sklopu organizirane akcije i bez materijalne nagrade nastoje pomoći širokom krugu osoba da ostvare svoje pravo na pristup sudu ne samo nekažnjive, već i nadasve poželjne, usprkos pojednostavljenoj promidžbi cehovskih organizacija koje promiču interese odvjetništva.²⁷ Izričito propisano ili neugovaranje ili primanje nagrade ne mijenja bitno tumačenje nadripisarstva, čak se može smatrati da je riječ o olakšavanju dokazivanja, jer više nije potrebno dokazati da je netko zaista ugovorio ili primio nagradu, što je dosada uistinu bio *probatio diabolica*.²⁸ Stoga za onog kod kog se dokaže bavljenje pružanjem pravne pomoći “kao zanimanjem” vrijedi oboriva predmnijeva o postojanju ugovora ili primanju naknade. Odvjetnici su isticali da nagrada ne bi smjela biti obuhvaćena bićem osnovnog kaznenog djela, jer osim što je istu u praksi najteže dokazati,

²⁴ Čl. 210. Krivičnog zakona Republike Hrvatske, *Narodne novine* br. 32/93.

²⁵ Iz odluke VSH, Kž – 1218/72 od 28. rujna 1972., o kritici vidi bilješka 20.

²⁶ Vidi GARACIĆ, A., *Kazneni zakon u sudskoj praksi*, posebni dio, drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Zagreb 2009., str. 693.

²⁷ *Op. cit.* UZELAC, A., „Pristup pravosuđu-analiza stanja u RH i sažetak tema o mogućim pravcima projekta“ (nacrt), dostupno na: <http://alanuzelac.from.hr/Pdf/access.pdf>, str. 15.

²⁸ *Ibid.*

nadripisar je ionako i onaj koji neovlašteno pruža pravnu pomoć i bez nagrade.²⁹ Naime, prema mišljenju odvjetnika, nagrada bi bila element koji se može kvalificirati kao koristoljublje, pa kao takva može predstavljati samo kvalifikatorni element, o čijoj visini i razmjeru obzirom na vrstu zastupanja ovisi i visina kazne.³⁰ Hrvatska odvjetnička komora je isticala da se nadripisarstvo pojavljuje, osim u obliku djelatnosti pojedinaca i u sofisticiranijem obliku zahvaljujući neprihvatljivim (ili nedorečenim) odredbama Nacionalne klasifikacije djelatnosti.³¹ Upravo zbog navedenog HOK je predlagala i uvođenje 3. stavka čl. 310. KZ-a koji je trebao glasiti „tko djelo iz stavka 1. i 2. ovoga članka počini kao odgovorna osoba, djelatnik, predstavnik ili zastupnik pravne osobe kaznit će se propisanom kaznom u tim stavcima.“³² Novelom 2003. postavljene su i relativno čvrste osnove sprječavanja nadripisarstva, barem onog njegovog aspekta koji se manifestira u zastupanju stranaka u postupku pred sudom. Teško je, naime, očekivati da bi se neke osobe mogle baviti, eventualno uz nagradu, zastupanjem svojih bliskih srodnika. S druge strane, osobe koje zastupaju svoje poslodavce, odnosno koje zastupaju članove sindikata ili udruge poslodavaca, odnosno prokuristi su isključeni iz kruga mogućih nadripisara dok nastupaju u granicama svojih zakonskih ovlaštenja.³³ Parnični sud može prejudicijelno utvrđivati ima li neka osoba svojstvo nadripisara i onda joj uskratiti zastupanje (*arg. ex 90/1.*); da bi tako postupio ne mora postojati kaznena presuda.³⁴ Međutim, postavlja se pitanje hoće li se parnični sud izvirgavati tom riziku i sam rješavati to pitanje ili će ipak sačekati da ga riješi nadležni sud.³⁵ Postoji više razloga zbog kojih se nadripisarima zabranjuje da

²⁹ Na mnogim danas aktualnim internetskim stranicama i forumima koji sadrže obrasce i savjete za pojedine pravne radnje nije teško pronaći «samouke laike» koji besplatno svojim prijateljima daju pravne savjete i sastavljaju pravne podneske, u kojem slučaju će ako počinitelj ne zna da mora imati ovlaštenje za pružanje pravne pomoći raditi o zabludi o protupravnosti.

³⁰ Takvo mišljenje izraženo kod HANŽEKOVIĆ, M., „Odvjetnicima isključivo pravo zastupanja pred sudovima?“, *Odvjetnik*, god. 70., br. 9-10, Zagreb, 1997., str. 10.

³¹ *Ibid.* str. 9-10. Tako se u praksi pojavljuju razne pravne osobe koje se bave pružanjem pravnih usluga, što je protivno čl. 5. Zakona o odvjetništvu..

³² *Ibid.*, str. 10.

³³ Vidi kod DIKA, GPP IV, str. 225.

³⁴ U tom smislu rješenje ŽS RI: Gž – 237/97 od 26. 02. 1997., *op. cit.* prema CRNIĆ, I., „Stranke, njihovi zakonski zastupnici i punomoćnici u parničnom postupku“, *Godišnjak hrvatskog društva za građanskopravne znanosti i praksu*, 1998., str. 354.; ČIZMIĆ, J., *op. cit.* (bilj. 8.), str. 138.

³⁵ Naime, sud ne smije ni za koga ustvrditi da je počinio kazneno djelo ako mu to nije utvrđeno pravomoćnom presudom nadležnoga suda. Temeljem čl. 3. st. 1. Zakona o kaznenom postupku, svatko je nedužan i nitko ga ne može smatrati krivim za kazneno djelo dok mu se pravomoćnom sudskom presudom ne utvrdi krivnja. Istovrsnu pretpostavku okrivljenikove nevinosti, a pogotovo osobe koja još i nema položaj osumnjičenika niti okrivljenika u kaznenopravnom smislu, sadrže odredbe čl. 28. Ustava RH, čl. 11. Opće

zastupaju kao punomoćnici u postupku pred sudom. Zabranom se svakako nastoje zaštititi stranke od osoba problematične stručnosti i integriteta; ona bi trebala zaštititi i staleške interese odvjetništva od nelojalne konkurencije; njome se sprječava i evazija poreza; konačno, onemogućavanjem redovito nekvalificiranim nadripisarima da nastupaju u postupcima pred sudom pridonosi se pravnoj sigurnosti i općoj pravosudnoj efikasnosti.^{36 37} Smisao pravila o uskraćivanju zastupanja nadripisarima nije u tome da se punomoć proglašeni ništavom već da prestane njezino dalje važenje pa stoga radnje koje su do tada poduzete ostaju na snazi.^{38 39}

3.2. Nadripisarstvo i ustavna temeljna prava građana

Neki pravni komentatori smatraju kako je kazneno djelo nadripisarstva u protivnosti s pojedinim temeljnim pravima i slobodama čovjeka, „jer je upravo važnost zaštite temeljnih ljudskih prava takva da nisu prihvatljiva nikakva ograničenja u njihovu ostvarenju, niti onda kad su postavljena u svrhu osiguranja kakvoće pravne zaštite. Stoga se takva koncepcija kaznenog djela ukazuje neprihvatljivom.“⁴⁰ Ustavni sud Republike Hrvatske donio je zajedničko rješenje o prijedlozima za ocjenu suglasnosti s Ustavom određenih članaka Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku 2003. godine, koje prijedloge je, međusobno neovisno, uputilo pet građana Republike Hrvatske (broj U-I-522/2004, U-I-863/2004, U-I-1814/2004, U-I-2195/2004 i U-I2288/2004). Dva od tih prijedloga odnosila su se na pravo da laici djeluju kao punomoćnici stranaka u sudskim postupcima. Zakonom o izmjenama i dopunama to pravo je ograničeno samo na bliske rođake zastupanih stranaka. Prijedlozi su tražili vraćanje na stanje prije donošenja Novele 2003., kada je jedini uvjet za takvo zastupanje bio da je punomoćnik poslovno sposoban. Rješenjem Ustavnog suda odbijeno je

deklaracije o pravima čovjeka OUN te čl. 14. t. 2. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima iz 1966. g.

³⁶ *Op. cit.* DIKA, GPP IV, str. 226.

³⁷ U tom smislu i KOS., J., „Prijedlog da stranke u sudskim postupcima mogu zastupati samo odvjetnici i drugi zakonom određeni zastupnici“, *Odvjetnik*, god. 71., br. 1-2., 1998., str. 39-49.

³⁸ *Op. cit.* TRIVA, S., DIKA, M., GPPP, str. 332.

³⁹ U tom smislu presuđeno: VSH: Rev 349/84 od 13. 06. 1984. – PSP 26/85-111. Vidi kod GRBIN, I., *Zakon o parničnom postupku, sa sudskom praksom, bilješkama, napomenama, prilogima i abecednim kazalom*, 2010., str. 90.

⁴⁰ Tako VEIĆ, P., u: PAVIŠIĆ, B., VEIĆ, P., *Komentar Kaznenog zakona*, MUP RH, Zagreb, 1999., str. 525.

svih pet prijedloga.⁴¹ U svom obrazloženju Ustavni je sud naveo da «Novim uređenjem institucije punomoćnika u parničnom postupku (u postojećem sustavu u pravilu nisu postojali zahtjevi u pogledu stručnih kvalifikacija punomoćnika, osim potpune poslovne sposobnosti), zakonodavac je prije svega imao za cilj opće povećanje kvalitete i profesionalizma u pružanju pravne zaštite u zastupanju, te pridonosenju sprječavanja nadripisarstva.» Općenito možemo pretpostaviti dva razloga za ovakvo stajalište:

1. sudovi zaista lakše komuniciraju s odvjetnicima nego s laičkim strankama i njihovim laičkim punomoćnicima,
2. odvjetnici u laičkim punomoćnicima vide neloyalnu konkurenciju, pogotovo, ako oni svoje usluge ipak naplaćuju ("nadripisari").

U odnosu na negativnu pretpostavku postojanja postulacijske sposobnosti odnosno da punomoćnikom ne može biti osoba koja se bavi nadripisarstvom smatramo da bi kod noveliranja Kaznenog zakona trebalo izmijeniti ovo kazneno djelo na način da se njime inkriminira nestručno pružanje pravne pomoći, a ne kao sada neovlašteno pružanje pravne pomoći. Naime, ovo kazneno djelo svrstano je pod glavu kaznenih djela protiv pravosuđa, a postojećom inkriminacijom se očito štite interesi odvjetništva koje nije dio pravosuđa ni u formalnom ni u materijalnom smislu. Glava kaznenih djela protiv pravosuđa kao objekt zaštite ima pravosuđe kao ukupnost odnosa u sklopu sudbene vlasti, te državnih tijela i ustanova što sudjeluju u postupcima pred sudbenom vlasti. Odvjetništvo se ne može smatrati dijelom pravosuđa u smislu glave XXII. Kaznenog zakona jer rad odvjetništva nadzire isključivo Hrvatska odvjetnička komora koja se nalazi izvan sustava pravosuđa. Smatramo da kazneno djelo nadripisarstva nema društveno prihvatljivu podlogu, tj. nema zaštićenog dobra koje bi društveno opravdalo progon te pojave. Jedino potencijalno ugroženo dobro su interesi odvjetnika.⁴² Još jedna činjenica govori u prilog nepostojanja zaštićenog dobra koje bi opravdalo kazneni progon. Naime, zakonodavac je imao problema sa smještajem kaznenog djela nadripisarstva. U starijem zakonodavstvu krivično djelo nadripisarstva bilo je smješteno u glavu „Krivična djela protiv javnog reda i pravnog saobraćaja“. S obzirom na to da kaznena djela protiv pravnog saobraćaja više ne postoje, a da se nadripisarstvo nikako nije moglo podvesti pod remećenje javnog reda, nadripisarstvo se prebacilo u glavu dvadesetdrugju „Kaznena djela protiv pravosuđa“. Apsurdno je da ranije nadripisarstvo nije ugrožavalo pravosuđe, a sada je upravo pravosuđe dobro koje se štiti inkriminacijom nadripisarstva.⁴³ ⁴⁴ U suvremenim poredbenim

⁴¹ Vidi GIUNIO, A. M., „*Quo vadis, Cors Constitutionalis?* (osvrt na odluku US RH)“, *Pravo i porezi*, br. 7., 1999., str. 33-35

⁴² Suprotno stajalište kod PAVLOVIĆ, Š., *op. cit.* (bilj. 16), str. 55.

⁴³ Tako DERENČINOVIĆ, D., *op. cit.* (bilj. 22), str. 58.

zakonodavstvima na koja se naš zakonodavac najčešće poziva ne nailazimo na ovo kazneno djelo (Njemačka, Italija, Austrija). Međutim, i one države koje poznaju nadriparstvo kao kazneno djelo ne zabranjuju pružanje pravne pomoći bez ovlaštenja, već samo naplatno pružanje pravne pomoći od strane osobe koja za to nema odgovarajuću stručnu spremu, odnosno od strane osobe koja nije pravnik. Za suvremenu državu vladavine prava nije karakteristično inkriminiranje sadržaja neovlaštenoga pružanja pravne pomoći jer je važnost zaštite temeljnih ljudskih prava takva da nisu prihvatljiva nikakva ograničenja u njihovu ostvarenju niti onda kad su postavljena u svrhu osiguranja kakvoće pravne zaštite. Naime, smatramo opravdanim težnju prema eliminiranju mogućnosti pružanja nestručne pravne pomoći od strane „laičkih pravnika“, međutim ne nalazimo opravdanje za inkriminiranje pružanja pravne pomoći od strane možda vrhunskih stručnjaka sa bogatim radnim iskustvom u struci ali koji nemaju ovlaštenja za bavljenje tom djelatnošću. *Ratio legis* inkriminacije mora se temeljiti na kakvoći pravne zaštite koju osigurava samo odgovarajuća stručnost koja ni u kom slučaju ne mora korespondirati s ovlaštenjem kao formalnom pretpostavkom za pružanje pravne pomoći.⁴⁵ Pojavili su se čak i „osobni zakonski prijedlozi“ Zakona o suzbijanju nadriparstva.⁴⁶ Mišljenja smo da se generalno ne može prihvatiti da su svi neodvjetnici nestručni, ali ni da su svi odvjetnici stručni. Naime, ovo kazneno djelo nije okarakterizirano nestručnošću i neznanjem. Tri elementa bića ovog kaznenog djela su: pružanje pravne pomoći, ugovaranje odnosno primanje nagrade i neovlaštenost. Dakle, mogući počinitelj ovog kaznenog djela je i diplomirani pravnik s položenim pravosudnim ispitom.⁴⁷⁴⁸ Kako bi još bolje dočarali nelogičnost ovakve zakonske formulacije potrebno je pogledati biće kaznenog djela

⁴⁴ Opširnije GIUNIO, A. M., „Još o odvjetničkoj isključivosti“, *Hrvatska gospodarska revija*, br. 3. 1998., str. 103.

⁴⁵ Tako kod DERENČINOVIĆ, D., *op. cit.* (bilj. 22), str. 58.

⁴⁶ Vidi KOVAČ, M., „Skupo i besplatno“, *Tvrka*, br. 9/96, str. 51-53.

⁴⁷ Kao zanimljivost možemo istaknuti i da je komisija Europskog vijeća prilikom revizije makedonskog nacrtu Kaznenog zakona stavila primjedbu na djelo nadriparstva, kao neprimjereno u sustavu ljudskih prava i sloboda. Tako su se u pripremi Zakona o parničnom, postupku Makedonije javile ozbiljne dvojbe oko uvođenja ili neuvođenja zahtjeva postulacijske sposobnosti u smislu obvezatnog postupanja preko odvjetnika. Vidi kod GIUNIO, M., *op. cit.* (bilj. 2), str. 710.

⁴⁸ Sud je utvrdio da je odgovoran za kazneno djelo nadriparstva i optuženik, djelatnik sa VSS upravnog smjera, koji se u razdoblju od siječnja do svibnja 1998. g. bavio pružanjem pravne pomoći građanima, te tako sačinio zahtjev za određivanje naknade za promjenu namjene poljoprivrednog zemljišta, žalbu na rješenje o prekršaju, aneks ugovora o darovanju, ugovor o kupoprodaji nekretnina, ugovor o dosmrtnom uzdržavanju, odgovor na tužbu i dr., i to na način da je za svaki predmet imao obrazac spisa na kojem se nalazio urudžbeni broj, te pismena ovjeravao žigom posredničke agencije za promet nekretnina koja je prestala s radom. Vidi ŽS BJ Kž 257/2001.

nadriliječništva.⁴⁹ Riječ je o kaznenom djelu protiv zdravlja ljudi. Odnosnom inkriminacijom se štiti zdravlje od različitih oblika propusta zdravstvenih radnika ili nedozvoljenog i nepropisnog liječenja. Iako je riječ o pojmovima koji bi po svojoj etiologiji trebali biti jednako strukturirani, tu je situacija posve drugačija. Naime, nadriliječnik je onaj, koji se, nemajući propisanu stručnu spremu, neovlašteno bavi liječenjem ili pružanjem medicinske pomoći. Dakle, riječ je o osobi koja svoju struku ne poznaje. Društvena opasnost od počinitelja ovog kaznenog djela je očigledna. Riječ je o osobi koja se predstavlja kao liječnik i koja se upušta u liječenje i pružanje medicinske pomoći. Ovdje bi mogli reći i da se radi o svojevrstnoj prijevari.⁵⁰ Međutim, počinitelj ovog kaznenog djela ne može biti liječnik, liječnik – stažist, neovlašteni specijalist, pa čak ni liječnik kojem je izrečena mjera sigurnosti zabrane obavljanja zvanja, djelatnosti ili dužnosti. Naposljetku, moramo priznati da nam nije jasno kako teleološki protumačiti stav zakonodavca u odnosu na biće ova dva navedena djela. S jedne strane odvjetnici ističu nestručnost nadripisara, ali to ne možemo uzeti kao smisao zakonodavca da građane štiti od nestručnih pružatelja pravne pomoći jer nestručnost i nije zakonsko obilježje ovog kaznenog djela. Bit ovog kaznenog djela je u neovlaštenosti. Na prvi pogled možemo smatrati logičnom i hvalevrijednom intenciju zakonodavca da nas zaštiti od neovlaštenih pružatelja pravne pomoći. Međutim, ako brine o zaštiti prava svojih građana da ih zastupaju ovlaštene osobe, kako onda objasniti da takvu zabrinutost nije izrazio i kad je u pitanju zaštita zdravlja tih istih građana. Naime, općeprihvaćena je „poštapalica“ da je zdravlje najbitnije, a uz „blagoslov“ zakonodavca kao počinitelji kaznenog djela nadriliječništva ne mogu biti prozvani liječnici, pa čak ni oni kojima je izrečena mjera sigurnosti zabrane obavljanja zvanja. Kaznene prijave zbog nadripisarstva upućene od strane HOK-a možemo tumačiti zaštitom vlastitog monopola na pružanje pravne pomoći.⁵¹ S druge strane pak možemo stav zakonodavca obrazložiti zaštitom

⁴⁹ Slovenci su iz kaznenog sustava izbacili kaznena djela nadriliječništva i nadripisarstva.

⁵⁰ Vidi kod BAČIĆ, F., ŠEPAROVIC, Z., *Krivično pravo, Posebni dio*, Narodne novine, Zagreb, 1992., str. 212 -213.

⁵¹ „Odvjetnici su isticali kako bi HOK kao predstavnik odvjetništva trebao, kad Državno odvjetništvo odbaci prijavu, zbog pribavljanja načelnog judikata, isprobati prava supsidijarnog gonjenja iz čl. 55. ZKP-a. Naime, u čl. 170. st. 1. t. 5. ZKP-a definira se oštećenika kao osobu, čije je kakvo osobno ili imovinsko pravo povrijeđeno ili ugroženo. S tim u vezi pozivaju se i na odredbu čl. 5. st. 1. Zakona o odvjetništvu temeljem koje se pružanjem pravne pomoći smiju baviti samo odvjetnici, ako zakonom nije drugačije određeno. Svoje interese argumentiraju ističući da je država odvjetništvu dala monopol na bavljenje pružanjem pravne pomoći, koje pravo ima određenu imovinsku vrijednost, pa je samim tim svako narušavanje tog monopola njegova povreda i ugrožavanje. Ako HOK ni na ovaj način ne bi dobio spor, predloženo je da u zamjenu za pravo i dužnost „poticanja“ gonjenja traži od RH pravo i dužnost da nadripisarstvo goni po privatnoj tužbi.“ *Op. cit.*

poreznih interesa same države, ali i činjenicom da neovlašteni pružatelj pravne pomoći, koji kao takav nije registriran, nije ni osiguran od eventualnih budućih šteta koje bi mogao prouzročiti svojoj stranci. Dakle, ponovno ističemo da ne smatramo da je odvjetnik nužno stručniji od neodvjetnika, a pravnik, posebice onog s položenim pravosudnim ispitom, ali stranka je u slučaju greške, propusta, nemara i neznanja odvjetnika barem formalno osigurana, što kod nadripisara nije slučaj. To je ujedno i jedina činjenica kojom možemo opravdati postojanje ovog kaznenog djela. Tim naravno ne umanjujemo značaj poreznih interesa države⁵², ali bi zakonodavac svoju brigu za takve interese države mogao iskazati i u nizu drugih slučajeva. Naime, svi smo svakodnevni svjedoci da i oni koji su ovlašteni pružatelji određenih usluga, primjerice liječnici specijalisti sa uredno registriranom djelatnošću krše porezne interese države, neizdajući račune za svoje usluge, odnosno prikazujući daleko manji prihod nego što to realno je. Ovdje spominjemo liječnike, samo iz razloga jer smo se osvrtni na usporedbe s kaznenim djelom nadriliječništva, ista situacija je kad je u pitanju i bilo koji drugi privatni pružatelj usluga. Porezni aspekt pitanja nadripisarstva nije ni najmanje beznačajan, s obzirom da nema efekt na punjenje proračuna, te dovodi do porezne evazije, negativno djeluje i na sve građane i na njihovu obvezu i svijest da su dužni plaćati porez.

4. POLOŽAJ ODVJETNIKA I NADRIPISARSTVO

4.1. Zakon o odvjetništvu i nadripisarstvo

Budući da je čl. 310. Kaznenog zakona blanketna odredba, treba je kompletirati drugim propisom, točnije čl. 5. Zakona o odvjetništvu, koja predstavlja opći propis koji uređuje ovlaštenje na pružanje pravne pomoći. Zakon o odvjetništvu u st. 1. čl. 5. pod naslovom „Pružanje pravne pomoći za nagradu“ određuje da se „pružanjem pravne pomoći kao zanimanjem smiju baviti samo odvjetnici, ako zakonom nije drugačije određeno“; čl. 6. govoreći o «neovlaštenom pružanju pravne pomoći» propisuje pravo i dužnost Hrvatske odvjetničke komore da potiče postupke u slučaju „neovlaštenog pružanja pravne pomoći“. Kazneni zakon u čl. 310. pod naslovom „Nadripisarstvo“ određuje da će se onaj «tko se neovlašteno bavi pružanjem pravne pomoći» kazniti novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne

VUKADIN, J., „Nadripisarstvo – inicijativa za supsidijarno gonjenje“, *Odvjetnik*, god. 75., br. 3-4, Zagreb, 2002., str. 60.

⁵² Zastupanje kao pravna usluga podliježe plaćanju poreza na promet, a uz to odvjetnici, zajednički odvjetnički uredi te odvjetnička društva plaćaju i porez na dobit odnosno porez na dohodak.

godine; istom kaznom kaznit će se i onaj tko drugom neovlašteno pruži pravnu pomoć za unaprijed dogovorenu ili nakon toga primljenu nagradu. Interpretativni problemi započeli su kada je iz opisa kaznenog djela nadripisarstva, koje je do donošenja Kaznenog zakona u opisu kaznenog djela uvijek tražilo element zastupanja za nagradu, uklonjeno spominjanje nagrade.⁵³ S jedne strane može se smatrati da se time inkriminira gotovo svako konkretno pružanje pravne pomoći. Navedenom bi u prilog išlo kako se samo odvjetnici smiju baviti pružanjem pravne pomoći, a svako drugo opetovano pravno pomaganje drugome bi bilo shvaćeno kao neovlašteno, i kao takvo predstavljalo kazneno djelo nadripisarstva, pa čak i ako je riječ o besplatnoj prijateljskoj usluzi od osobe koja je pravno kvalificirana. Sudska praksa se ipak priklonila umjerenijem tumačenju. Značenje termina «neovlašteno pružanje pravne pomoći» mora se interpretirati u svjetlu ZPP-a (koji je u zastupanju vrlo permisivan) i Zakona o odvjetništvu (koji određujući odvjetnički monopol govori o „pružanju pravne pomoći za nagradu“, i to „kao zanimanjem“). Stoga se u tom smislu treba čitati i Kazneni zakon, kada govori o osobi koja se „bavi neovlaštenim pružanjem pravne pomoći“. „Neovlaštenost“ naime treba svakako interpretirati kao „nelegalnost“, „protivnost zakonu“, a zakon je ovdje mjerodavni propis koji je *situs materiae* za aktivnost koja se regulira. Ne može biti neovlašteno ono što je i po Zakonu o parničnom postupku, i po Zakonu o odvjetništvu bilo izričito, bilo odsutnošću zabrane ili propisivanja monopola drugoga dopušteno. Činjenica je da Kazneni zakon više izričito ne traži ugovaranje ili primanje nagrade, međutim to bitno ne mijenja konstrukciju nadripisarstva. Dapače, došlo je do olakšanja u dokazivanju, jer više nije potrebno konkludentno dokazati da je netko zaista ugovorio ili primio nagradu (što je u praksi *probatio diabolica*). Kod onoga za koga se dokaže «bavljenje» pružanjem pravne pomoći «kao zanimanjem» (npr. višestruko zastupanje raznih osoba u postupku pred sudom) u nedostatku dokaza o protivnom presumiralo bi se ugovaranje ili primanje naknade. Na sličan način trebalo bi restriktivno tumačiti i «pružanje pravne pomoći»; pojam nadripisarstva primarno se odnosi na zastupanje u postupku pred sudom, iako bi se mogao proširiti (npr. naplatno sastavljanje ugovora i drugih pravnih dokumenata).⁵⁴ U svakom slučaju, iz smislene, ali i iz doslovne interpretacije citiranih odredaba proizlazilo bi da su *pro bono* aktivnosti svih onih koji u sklopu organizirane akcije i bez materijalne nagrade nastoje pomoći širokom krugu osoba da ostvare svoje Ustavom zajamčeno ljudsko pravo na pristup sudu ne samo nekažnjive, već i nadasve poželjne, usprkos interesima odvjetništva.

⁵³ Vidi GIUNIO, A. M., *op. cit.* (bilj. 41.), str. 34.

⁵⁴ Neke druge aspekte, primjerice usmeno davanje pravnih savjeta trebalo bi promatrati odvojeno i kod njih se «bavljenje» i naplaćivanje nagrade ne bi smjelo presumirati.

4.2. Stajališta HOK-a i pravnika u gospodarstvu o nadripisarstvu

Pitanje obveznog zastupanja stranaka od strane odvjetnika kao punomoćnika izazvalo je u našoj pravničkoj javnosti vrlo burne, a u velikoj mjeri i oprečne reakcije iz redova odvjetnika i pravnika u gospodarstvu. Obje strane se slažu da postupak u ime i za račun stranaka trebaju voditi stručne osobe jer je to jedino jamstvo za zaštitu interesa stranaka, kvalitetno korištenje vremena te brže okončanje postupka, ali ne i u tome da ta stručna osoba mora biti odvjetnik. U tekstu koji slijedi nastojat ćemo iznijeti stajališta zagovarača obvezatnog odvjetničkog zastupanja i njihovih protivnika, te dati svoje mišljenje o istom. Smatramo da bi se o ovom izuzetno aktualnom pitanju trebalo odvagovati sve racionalne argumente *pro et contra*, a ne svesti je na diskusiju u afektu između dviju suprotstavljenih strana. Jedino bi se na taj način moglo dobiti kvalitetnu podlogu na temelju koje bi zakonodavac mogao izraditi svrhovitu intervenciju u navedeni institut građanskog procesnog prava. Argumenti koji bi išli u prilog obvezatnom angažiranju profesionalnog punomoćnika, odnosili bi se u prvom redu na njihov doprinos smanjenju broja objesnih parnica, rasterećenju sudova i poboljšanju kakvoće postupka. Odvjetnici su kao argument poboljšanja parničnog postupka naveli niz argumenata:^{55,56}

a) u svim zemljama europskog pravnog sustava isključivo odvjetnici imaju pravo zastupanja stranaka pred sudom, a samo u istočnim zemljama imali su pravo zastupanja pravnici i nepravnici – ovaj argument ne bi mogli uvažiti prvenstveno jer je kategoričan i govori o svim zemljama Europe, već upravo suprotno u većini država koje poznaju obvezatno odvjetničko zastupanje, ono nije apsolutno obvezatno u svim postupcima, već ovisi o vrsti postupka, vrijednosti predmeta spora i vrsti odnosno rangu suda koji postupuje.⁵⁷

⁵⁵ Pismo Hrvatske odvjetničke komore Ministarstvu pravosuđa RH od 21.2.1997. u svezi s nacrtom prijedloga za izmjenu Zakona o parničnom postupku, tekst koji je ponovljen kao autorski tekst: HANŽEKOVIĆ, M., „U povodu prijedloga novele Zakona o parničnom postupku“, *Pravo i porezi*, br. 11., 1997., str. 53-55.; KOS, J., „Još o prijedlogu Novele Zakona o parničnom postupku“, *Pravo i porezi*, br. 12., 1997., str. 38-42.; KOS, J., *op. cit.* (bilj. 37.), str. 39-49.

⁵⁶ O dijalogu, argumentima i protuargumentima HOK-a i pravnika u gospodarstvu vidi kod GIUNIO, A. M., „Parnična sposobnost i pravosuđna učinkovitost“, *Zbornik Pravnog fakulteta u Splitu*, god. 38., 2001., str. 161-166.

⁵⁷ Vidi THOMAS-PUTZO, *ZPO (komentar)*, München, 1995., str. 153. i d.; § 78., st. 1 ZPO. Linija razlikovanja ovdje se u pravilu poklapa i sa sastavom suda: pred kolegijalnim sudovima zastupanje je obvezatno, dok se pred sućem pojedincem stranka u pravilu može sama zastupati.; § 78., st. 2. ZPO-a; vidi i ROSENBERG, L., SCHWAB, K. H., GOTTWALD, P., *Zivilprozeßrecht*, München, 2004., str. 285. i d.; 1009. i d.

b) uvođenje odvjetničkog monopola značilo bi uvođenje reda u zastupanje, pa bi otpalo više od polovice sporova male vrijednosti od kojih mnogi predstavljaju „objesno parničenje i naviku dužnika za nepodmirenjem svojih računa“ – istina je da pred hrvatskim sudovima postoji izuzetno veliki broj sporova male vrijednosti, ali je isto tako istina da i u takvim postupcima stranke angažiraju odvjetnike kojima nagrada i naknada za rad zna i po nekoliko puta premašiti vrijednost predmeta spora. I trenutačni pozitivni propisi i Kodeks odvjetničke etike daju odvjetnicima dovoljno prostora da pokušaju spriječiti objesno parničenje, tako da ne vidimo nekog pozitivnijeg pomaka po tom pitanju na koje bi moglo utjecati obvezno odvjetničko zastupanje.

c) zastupanje pravnih osoba po vlastitim pravnici ostaje neoporezovano, pa državni proračun ostaje zaknut za velike svote – ni ovaj argument ne možemo uzeti kao relevantan. Naime, na plaće pravika u gospodarstvu plaća se porez i prirez. Jedino što je neoporezovano su usluge njihovog zastupanja u parnici, iz razloga što su za protivnu stranku besplatne, što je samo još jedan dokaz o neravnopravnosti stranke koju zastupa neodvjetnik u odnosu na drugu koju zastupa odvjetnik. Naime, čimbenik koji bi ozbiljno trebalo uzeti u obzir pri razmatranjima uvođenja obvezatnog odvjetničkog zastupanja jest i cijena pravne zaštite. Ako zanemarimo sve pokušaje da se uljepšaju posljedice uvođenja obvezatnog profesionalnog zastupanja, preostaje jednostavna i neoboriva istina - obvezatno zastupanje znači povećanje cijena ionako skupe pravne zaštite za najširi krug stranaka u parničnom postupku. Ovo bi povećanje trebalo previdjeti i poduzeti odgovarajuće protumjere. U odnosu na zastupanje pravnih osoba, ovakva zakonska regulativa bi mogla rezultirati posljedicama koje se neće reflektirati samo na te pravne osobe već i na društvo u cjelini.⁵⁸ Isto obrazovanje i ispiti moraju rezultirati istim profesionalnim statusom, tim više što je s promjenama u zakonodavstvu došlo do profiliranja i jačanja uloge odvjetnika. Naime, odvjetnici u tvrtkama ne bi trebali biti jedni drugima konkurencija jer u gospodarstvu ima dovoljno posla i za jedne i za druge. Samo korporativni pravnici u Hrvatskoj nemaju zakonom definiranu poveznicu stoga bi trebalo osnivati komoru

⁵⁸ Naime, ako pravnici u gospodarstvu više ne bi smjeli zastupati pravne osobe tim pravnim osobama bi se daleko povećali troškovi postupaka pred sudom, a povećane rashode bi u konačnici nadoknadili građani kroz cijenu roba i usluga. Točnije, sada bi umjesto redovne mjesečne plaće za svog pravika plaćali trošak angažiranja odvjetnika. S obzirom na to da se troškovi obračunavaju ovisno o vrsti predmeta spora, poduzetoj parničnoj radnji i njegovoj vrijednosti dolazimo do činjenice da su takvi sporovi u pravilu daleko veće vrijednosti od sporova koje najčešće vode fizičke osobe. Tako je povik od strane HOK-a na pravnike u gospodarstvu jednim dijelom povezan i s činjenicom da su za odvjetnike takve stranke, zbog financijskog aspekta, interesantnije od stranaka fizičkih osoba.

korporativnih pravnika kakvu imaju odvjetnici, javni bilježnici i suci.⁵⁹ Istina je da odvjetnički uredi mogu djelomično preuzeti poslove korporativnih pravnika, ali uvijek postoje segmenti poslovanja u kojima je nužno imati kućnog odvjetnika (*in house lawyer*) jer svaka gospodarska grana ima svoje specifičnosti i nemoguće je da odvjetnici mogu istom kvalitetom pokrivati telekomunikacijski i energetske sektor, radno pravo ili tržišno natjecanje.⁶⁰ Sve to tim više što se pravo sastoji od niza različitih grana u kojima je nužno svakodnevno praćenje propisa, paralelno znanje staroga i novoga i harmonizacije s Europskom unijom. Neosporno je da odvjetnik ne može u gospodarstvu zamijeniti korporativnog pravnika jer je riječ o složenom poslu i širim interesima društva. Sva ta društva imaju neposredne koristi kako iz preventivnog djelovanja pravnika, tako i iz njihova angažmana u sudskim postupcima. Smatramo da budućnost leži u suradnji odvjetnika i svih ostalih pripadnika pravne struke. Nažalost, Državna škola za pravosudne dužnosnike, ustanovljena 2009., namijenjena je isključivo sucima i državnim odvjetnicima, što dodatno narušava odnose i smanjuje mobilnost unutar pravne struke.⁶¹ Smatramo da bi zakonodavac kod slijedećih priprema izmjene i dopune Zakona o parničnom postupku morao voditi računa o interesima gospodarstva i nužno izbjeći neloyalnu utakmicu trgovačkih društava koja zapošljavaju pravnike u gospodarstvu i onih koje zastupaju odvjetnici na način da trgovačkim društvima priznaju pravo na trošak zastupanja korporativnih pravnika. Ta ničim utemeljena iznimka, od primjene načela *causae* pri snošenju parničnih troškova ne samo da djeluje demotivirajuće na trgovačka društva da zapošljavaju pravnike za zastupanje pred sudom, već ih stimulira da usluge zastupanja potraže izvan kuće. Stranke u postupku pred sudom pa i kad se tiče snošenja parničnih troškova, u koje se ubrajaju i troškovi zastupanja, moraju biti u ravnopravnom položaju. Odstupanja su dopuštena iz nekih socijalnih i sličnih razloga, ali ne i u ovom slučaju. Trošak zastupanja postoji i nikakvim se konkretnim argumentom ne može opravdati da se taj trošak ne nadoknađuje stranci koju zastupa korporativni pravnik, ako je uspjela u sporu.⁶² Argumentirajući svoje

⁵⁹ U većini europskih država zakonskim odredbama je riješeno da korporativni pravnici mogu biti članovi posebne komore, a u nekim slučajevima mogu osnivati i jedinstvene komore odvjetnika.

⁶⁰ Vidi GIUNIO, A. M., *op. cit.* (bilj. 56), str. 170-171.

⁶¹ S obzirom na to da Udruga pravnika u gospodarstvu kao neformalni oblik organiziranja nije dosad uspjela polučiti veći uspjeh, osim na području obrazovanja, korporativni pravnici su se još 2005. okupili oko Inicijative za osnivanje komore pravnika u gospodarstvu, videći u Komori izlaz iz postojeće situacije.

⁶² Priznavanje troškova zastupanja korporativnim pravicima trebalo bi imati za posljedicu smanjenje broja sudskih predmeta. Naime, priznanjem tih troškova obeshrabrili bi se svi oni koji se, upravo imajući na umu manje parnične troškove, olako i objesno parniče s trgovačkim društvima za koja znaju da ih zastupaju korporativni pravnici.

pravo na troškove odvjetnici ističu činjenicu ekonomske sigurnosti korporativnih pravnika. Kao protuargument možemo istaknuti da su i odvjetnici zaposleni u odvjetničkim društvima radnici koji primaju plaću te su stoga i oni ekonomski zbrinuti. Iz tog aspekta ne vidimo razliku između radnopravnog statusa odvjetnika i korporativnih pravnika.⁶³

d) monopol bi u startu eliminirao problem nadripisarstva koji je danas, nažalost, sveprisutna pojava čiju štetnost nije potrebno posebno elaborirati – prvenstveno ne možemo govoriti o sveprisutnoj pojavi jer bi to dovelo pod upitnik rad državnog odvjetništva, a činjenica je da pravomoćnih presuda za ovo kazneno djelo ima u zanemarivom postotku.

e) nadripisarstvo oštećuje stranke nekvalitetnim i nestručnim zastupanjem – ovaj argument ne smatramo relevantnim jer nam nije logično da bi netko uzeo nekoga tko je nestručan i nekvalitetan samo zato što je besplatan.

f) samo nerazumni ljudi mogu misliti da se bolesna osoba smije sama liječiti, ili da osoba potrebna pravne pomoći može tu pomoć dati sama sebi, jer bi time odgovarajuće školovanje bilo besmisleno, a studij prava trebalo bi ukinuti; U odnosu na ovaj argument prvenstveno moramo istaknuti da s obzirom na to da nas nitko ne može spriječiti da se sami liječimo i ako država takvo što zakonom izriekom ne pokušava spriječiti i sankcionirati ne bi trebala ni sprječavati stranke da se same zastupaju pred sudom. Ističe se da su odvjetnici po svome obrazovanju, stručnom iskustvu, odgovornosti i profesionalnim pravilima ponašanja jedine osobe kvalificirane za zastupanje. Međutim, kvalifikacija za zastupanje može se, kao i u drugim profesijama, izvoditi iz različitih temelja: iz formalnog obrazovanja, iskustva, posebnih osobnih odlika, stručne licence i to alternativno, kumulativno ili u raznim varijantama. Činjenica je da odvjetnici posjeduju mnoge od ovih kvaliteta, ali to ujedno ne znači da su oni i samo oni kvalificirani za zastupanje pred sudom. U prilog protivne teze, koja odriče odvjetnicima monopol na stručnost i posjedovanje kvaliteta potrebnih za uspješno zastupanje obično se navodi više argumenata: 1. odvjetnici su dio jedinstvene pravne profesije, te dijele načelno ista znanja i sposobnosti kao i druge grane pravne profesije – naime isto početno obrazovanje, odnosno isti studij prava su završili svi koji pravo žive s bilo kojeg njegovog aspekta. 2. uvjeti za kvalitetno zastupanje različiti su u različitim slučajevima; dok neki predmeti iziskuju visoko specijalizirano znanje, drugi predmeti više iziskuju opće pravne vrline, pa i nepravne kvalitete – razboritost, diplomatskičnost i posebne socijalne vještine;

⁶³ Vid GIUNIO, A. M., *op. cit.* (bilj. 56), str. 157-172.; GIUNIO, A. M., *op. cit.* (bilj. 2), str. 704-713.

nadalje na raznim komparativnim primjerima možemo vidjeti da nije svim odvjetnicima dopušteno zastupanje pred svim sudovima; nisu svi odvjetnici jednako kvalificirani za zastupanje u svim slučajevima.⁶⁴ Polazeći od hipoteze da su odvjetnici najbolji zastupnici stranaka u parnici mogli bi opravdati eventualno preporuku građanima da ih se u određenim slučajevima angažira, no nipošto ne automatski i obvezu njihovog angažiranja. Naime, zakonodavac bi mogao nekome (fizičkim, pravnim osobama) sugerirati, savjetovati nešto što je za njega dobro i korisno, međutim ne smije ga, pozivajući se na njegovo vlastito dobro, prisiliti da angažira odvjetnika.

g) samo obvezatno odvjetničko zastupanje omogućuje održavanje zajedničkih seminara i drugih oblika zajedničkog stručnog usavršavanja sudaca i odvjetnika, a to nije moguće postići s potencijalnim punomoćnicima neodvjetnicima jer oni predstavljaju neidentificiran i nepoznat krug osoba – ovaj argument ne smatramo potrebnim uopće pobijati. Naime, svakodnevni smo svjedoci čitavog niza savjetovanja u kojima pored sudaca, odvjetnika, državnih odvjetnika, javnih bilježnika, sudjeluju i pravnici iz uprave, znanosti te iz gospodarstva, dapače veliki broj takvih savjetovanja je i u organizaciji Gospodarske komore.

h) nadripisari naplaćuju od stranaka honorar koji nije manji, a zna biti veći od onoga koji mogu naplaćivati odvjetnici – ovaj argument je apsurdan i kosi se s nekim naprijed navedenim. Naime, teško možemo shvatiti da bi netko razuman platio nekog „nestručnog i nekvalitetnog“ jednako i više od nekoga tko je „stručan“.

i) odvjetničkim monopolom u zastupanju ne bi bili ugroženi pravnici u gospodarstvu⁶⁵, jer oni mogu i dalje obavljati sve druge poslove, pa biti i članovi uprava, prokuristi i članovi nadzornih odbora, što isključuje upitnost njihove egzistencije. Međutim, postavlja se pitanje koje bi od drugih pravnih poslova mogli obavljati? Naime, ako bi se uvelo obvezatno odvjetničko zastupanje bavljenje pravnim poslovima bilo bi isključivo povlastica odvjetnika, sudaca, državnih odvjetnika i javnih bilježnika.

⁶⁴ *Op. cit.* UZELAC, A., „Obvezno odvjetničko zastupanje? Prilog diskusiji o reformi hrvatskog parničnog prava, Teorijski i komparativni aspekti“, *Pravo u gospodarstvu*, br. 2, 1998., str. 5.

⁶⁵ U odnosu na navedeno prof. Dika ističe primjedbe o ustanovljenom „bijegu“ američkih gospodarskih subjekata od vanjskih pravnika (odvjetnika) i vraćanju njihovim „kućnim“ pravnicima (*in-house lawyer*, *in-house counsel*, korporacijski pravnik).

5. NEKA POREDBENOPRAVNA RJEŠENJA

5.1. Federacija Bosna i Hercegovina

U Zakonu o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine (dalje: FZPP)⁶⁶ nije preuzeta odredba čl. 81. SFZPP⁶⁷ kojom se uređivao postupak suda kada bi se kao punomoćnik stranke pojavila osoba koja se bavila nadripisarstvom.⁶⁸ ⁶⁹ Da bi neka osoba mogla biti punomoćnik morala je ispunjavati dva zahtjeva. Jedan od tih zahtjeva je pozitivan – osoba je morala biti poslovno sposobna, morala je imati parničnu sposobnost, a drugi je bio negativan – nije se smjela baviti nadripisarstvom. Sud je bio dužan rješenjem ukinuti zastupanje punomoćniku za koga je utvrdio da je nadripisar, odnosno ako je imao saznanje da se ta osoba kao punomoćnik pojavljuje u većem broju parnica bio je dužan odmah obavijestiti stranku dostavom rješenja. Pri utvrđivanju bavi li se punomoćnik nadripisarstvom nije nužno i postojanje kaznene odgovornosti nego je dovoljno da je ta osoba sudu poznata kao osoba koja se bavi nadripisarstvom.⁷⁰ Smisao odredbe čl. 81. SFZPP –a prema kojoj je sud trebao uskratiti daljnje zastupanje punomoćniku – nadripisararu nije u tome da se punomoć proglašava ništavom nego u tome da prestane njezino daljnje važenje. Protiv rješenja kojim se punomoćniku, nadripisararu uskraćuje daljnje zastupanje u toj parnici bila je dopuštena posebna žalba koja nije zadržavala izvršenje rješenja.⁷¹ ⁷² Ovdje je

⁶⁶ Zakon o parničnom postupku, *Službene novine FBiH*, br. 53. od 28. listopada 2003. godine, stupio na snagu 5. studenoga 2003. g. (dalje: FZPP).

⁶⁷ Zakon o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, *Službene novine Federacije BiH*, br. 42/98, (dalje: SFZPP).

⁶⁸ Vidi Prijedlog zakona o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, Sarajevo, kolovoz 2003., *Obrazloženje*, str. 301.

⁶⁹ Naime, zakonodavac je držao da regulativa čl. 301. FZPP ima svoje puno opravdanje, među ostalim i zbog toga jer se istom želi postići sprječavanje bavljenja nadripisarstvom u građanskim postupcima koji se vode pred sudovima. Tako je, prema odredbi čl. 81. SFZPP punomoćnik mogao biti svaka osoba koja je potpuno poslovno sposobna osim osoba koje se bave nadripisarstvom. *Op. cit.*, str. 177. DIKA – ČIZMIĆ, Komentar.

⁷⁰ Vidi BAZALA, B., *Zakon o parničnom postupku s objašnjenjima i sudskim odlukama*, Zagreb 1969., str. 66.

⁷¹ Žalba protiv rješenja o uskraćivanju zastupanja nije bila suspenzivna, što znači da je prema osobi kojoj je bilo uskraćeno zastupanje, odnosno prema stranci djelovala prije pravomoćnosti – od dostave, ali treba uzeti i od objave rješenja na ročištu na kojem su bili prisutni ta osoba ili stranka.

⁷² U slučaju uskrate zastupanja osobi za koju je utvrđeno da je nadripisar sud je trebao postupiti kao u slučaju u kojemu je udaljio punomoćnika stranke s ročišta. Naime, kad bi se iz sudnice udaljio punomoćnik, vijeće je na zahtjev stranke odgodilo ročište, a ako stranka nije bila nazočna ročištu, vijeće je uvijek odgodilo ročište i obavijestilo stranku da je njezin punomoćnik udaljen s ročište zbog narušavanja reda. Bez obzira što je odlukom o udalžavanju punomoćniku sud uskratilo daljnje zastupanje, rasprava se mogla nastaviti ako je

interesantno istaknuti da Bosna i Hercegovina još kao jugoslavenska republika od 1974. godine nije poznavala kazneno djelo nadripisarstva u onom značenju kakvo ima u hrvatskom Kaznenom zakonu. Naime, ovdje homonimi nisu istoznačnice već samo elementi bića kaznenog djela mogu ukazati na postojanje ili nepostojanje identiteta dvaju kaznenih djela. Tako prema odredbi čl. 360. Krivičnog zakona Federacije BiH kazneno djelo nadripisarstva čini samo onaj tko se neovlašteno i za nagradu bavi pružanjem pravne pomoći, a da pri tome nema propisanu stručnu spremu.⁷³ Dakle, ovdje je naglasak na nestručnosti, a ne na neodvjetničkom statusu.^{74,75}

5.2. Njemačka

Nadripisarstvo je od 13. prosinca 1935. godine zabranjeno u Njemačkoj Zakonom o pružanju pravnih savjeta (*Rechtsberatungsgesetz* - RBerG). Osoba koja ima potrebne kvalifikacije, te koja je temeljem njih, od nadležnog tijela, ishodila dozvolu za pružanje pravnih savjeta je isključivo ovlaštena pružati pravne savjete ne uzimajući u obzir je li zaposlena na puno ili skraćeno radno vrijeme te obavlja li to radi stjecanja financijske koristi ili besplatno.^{76 77} Iznimno, u određenim situacijama, se dopuštalo pružanje pravnih savjeta tijelima koja nemaju odobrenje nadležnog tijela, jer je njihovo odobrenje sadržano u Zakonu o pružanju pravnih savjeta ili drugim pravnim aktima.⁷⁸ RBerG je doživio mnogo izmjena i dopuna, posebno

stranka bila prisutna te ako je izjavila da joj punomoćnik nije potreban ili ako je odmah uzela novoga punomoćnika. Stranci nije dana mogućnost da raspravlja pred sudom kad je na ročištu kojem ona nije prisustvovala, a nakon što je udaljio njezina punomoćnika iz sudnice, sud umjesto da odgodi ročište nastavio s izvođenjem dokaza o odlučnim činjenicama. Radnje koje je nadripisar poduzeo do uskrate zastupanja bile su pravno valjane, a radnje koje bi nadripisar poduzeo nakon što mu je uskraćeno zastupanje bile su bez pravne važnosti i trebalo ih je odbaciti. U tom smislu presuđeno: VSH: Rev – 349/84. od 13. 6. 1984 – PSP 261/126. *Op. cit.*, str. 177., DIKA – ČIZMIĆ, Komentar.

⁷³ Krivični zakon Bosne i Hercegovine, *Službeni glasnik BiH*, br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 58/08, 93/09.

⁷⁴ Vidi GIUNIO, A. M., *op. cit.* (bilj. 56), str. 165.

⁷⁵ Odredba čl. 301. FZPP nije u potpunosti isključila mogućnost da se u postupku pojavi osoba koja se bavi nadripisarstvom, prvenstveno zbog toga jer nije uvedeno isključivo odvjetničko zastupanje, a i predviđene iznimke od obveznog odvjetničkog zastupanja nisu baš najpreciznije i nedvojbeno uređene. Posebno se to odnosi na mogućnost da stranku kao punomoćnik zastupa „srodnik stranke po krvi ili po tazbini“, a da se pri tome nije odredio granični stupanj srodstva, odnosno tazbinske veze.

⁷⁶ v. <http://www.rechtsberatungsgesetz.info/gesetzgebung/originalfassung.html>, § 1.

⁷⁷ Tako *BUSCHBELL* u *Beck'sches Rechtsanwalts Handbuch, München*, 1999., str. 441.

⁷⁸ v. <http://www.rechtsberatungsgesetz.info/gesetzgebung/originalfassung.html>, § 4. kojim je uspostavljeno ovlaštenje da pružaju pravne savjete tijela koja se bave poreznim pitanjima,

nakon Drugog svjetskog rata, kako bi bio sukladan temeljnim međunarodnim pravnim aktima⁷⁹, suvremenim trendovima koji su se pojavili u proizvodnji, trgovini⁸⁰ i tehničkim inovacijama u svjetlu računalnog doba⁸¹. Do prve značajnije izmjene dolazi 1968. g. kojom se uvodi novčana kazna s posebnim maksimumom do deset tisuća tadašnjih njemačkih maraka za počinjeni prekršaj⁸², da bi šest godina poslije njemački zakonodavac neovlašteno korištenje nazivom "pravnih savjeta" koje je bilo zabranjeno § 132. a Kaznenog zakonika (*Strafgesetzbuch* - StGB) integrirao u čl.1. § 1, st. 3. RBERG-a čime je nadriparstvo u potpunosti prešlo iz oblasti kaznenog u prekršajno pravo⁸³, jer je to bilo potrebno i primjereno s obzirom na tadašnje potrebe njemačkog društva⁸⁴. *Gesetz über außergerichtliche Rechtsdienstleistungen (Rechtsdienstleistungsgesetz – RDG)*⁸⁵ koji je 1. srpnja 2008. godine stupio na snagu, a zamjenio je RBERG, liberalizira i regulira područje djelovanja osoba koje nemaju položena dva državna ispita (osobe koje nisu tzv. *Volljuristen*), čime se *de facto* omogućava pružanje pravnih usluga i ako ne postoji odobrenje nadležnog državnog tijela, te pružanje besplatnih pravnih usluga od strane osoba koje nisu upisane u Registar pružatelja pravnih usluga. Ovaj zakon je doživio izmjene 2010. g. u pogledu postupka za registraciju i dopune sadržaja Registra pružatelja pravnih usluga.⁸⁶ S obzirom da je ponašanje suprotno RDG-u u Njemačkoj prekršaj, za njega je određena novčana kazna do pet tisuća eura.⁸⁷ RDG je propisao da

pitanjima novčanih transakcija ili kojima zakon uspostavlja monopol u određenim pitanjima uz ograničenje da djeluju isključivo u okviru svoje nadležnosti (st. 3.).

⁷⁹ Ovdje je značajno spomenuti ukidanje diskriminacijskog § 5. kojim je propisano da dozvolu nadležno tijelo za pružanje pravnih savjeta neće izdati Židovima.

⁸⁰ Izmjene i dopune RBERG-a 1961. godine se odnose na liberalizaciju vanjske trgovine, te na kasnije jačanje građanske i institucionalne svijesti o zaštiti potrošača. v. *Zur weiteren Entwicklung des RBERG nach 1945.*,

<http://www2.rechtsberatungsgesetz.info/uploads/Aenderungen.pdf>, str. 1.

⁸¹ *Ibid.*, str.1.

⁸² Usp.: Art. 37 des *Einführungsgesetzes zum Gesetz über Ordnungswidrigkeiten vom 24.5.1968* (BGBl. Nr. 33 vom 30.05.1968. I S. 503, 520).; Isto ROTTLEUTHNER, H., KLOSE, A.: *Zur weiteren Entwicklung des RBERG nach 1945.* u <http://www2.rechtsberatungsgesetz.info/uploads/Aenderungen.pdf>, str. 2.

⁸³ Art. 97. des *Einführungsgesetzes zum Strafgesetzbuch vom 2.3.1974* (BGBl. Nr. 22 vom 09.03.1974 I S. 469, 560).; <http://www2.rechtsberatungsgesetz.info/uploads/Aenderungen.pdf>, str. 2.

⁸⁴ <http://www.ra-rudhardt.de/titelmiss.pdf>, str. 7.

⁸⁵ *Gesetz über außergerichtliche Rechtsdienstleistungen vom 12.12.2007.* (BGBl. Nr. 63. vom 17.12.2007. I S. 2840); <http://bundesrecht.juris.de/rdg/>. U doslovnom prijevodu naziv zakona bi glasio *Zakon o izvansudskim pravnim uslugama*, dok je pak ustaljeni naziv *Zakon o pružanju pravnih usluga*.

⁸⁶ *Gesetz zur Umsetzung der Dienstleistungsrichtlinie in der Justiz und zur Änderung weiterer Vorschriften vom 22.12.2010.* (BGBl. Nr. 67. vom 27.12.2010 I S. 2248).

⁸⁷ v. § 20. st. 2. RDG-a.

prekršaj čini onaj tko pruža pravne usluge bez potrebne registracije, tj. oni koji nemaju odobrenje nadležnog tijela i nisu upisani u Registar pružatelja pravnih usluga. U svojstvu počinitelja takvog prekršaja se mogu javiti fizičke osobe, pravne osobe i društva bez pravne osobnosti.⁸⁸ U daljnjoj točki RDG-a se navodi da prekršaj mogu počinuti i oni koji imaju odobrenje nadležnog državnog tijela i koji su upisani u Registar pružatelja pravnih usluga, ali je nadležno tijelo na temelju činjenica koje opravdavaju sumnju u pružanje nekvalificiranih usluga izreklo privremenu zabranu pružanja pravnih usluga⁸⁹. Tako RDG navodi da je to «obično slučaj» kad osoba ili udruga više nema uvjete za zakonito obavljanje djelatnosti, ili ne postoji mogućnost obavljanja profesije u državi gdje je potrebno znanje njemačkog jezika, ili koristi netočan naziv radnog mjesta. U istoj točki navodi da kao počinitelji mogu biti oni koji su ovlašteni pružati pravne usluge, a koji ne moraju ishoditi upis u Registar pružatelja pravnih usluga ni imati odobrenje nadležnog državnog tijela jer ovlast za pružanje pravnih usluga crpe iz zakona (neregistrirane osobe)⁹⁰, a nadležno tijelo prema prebivalištu fizičke osobe ili sjedištu društva im je zabranilo pružanje pravnih usluga koje može biti u maksimalnom trajanju od pet godina.⁹¹ Ova zabrana se pak može izreći kada a) osoba pruža besplatne pravne usluge⁹² izvan kruga obitelji, susjedstva ili osoba s kojima je u bliskim odnosima, a nije osigurala nadzor od strane osobe koja ima uvjete za imenovanje sucem⁹³ ili njoj sličnu službu ili kojoj je naplaćivanje pravnih usluga djelatnost, te b) ako udruge^{94 95} koje su osnovane u svrhu zaštite svojih zajedničkih gospodarskih interesa ili interesa njihovih članica ne pružaju pravne usluge na način kako to od njih zahtjeva RDG. Ratio legis odredbe pod a) se očituje u presumpciji da su osobe koje čine bliski krug počinitelja upoznate s njegovom stručnošću, dok se ostali štite obveznim nadzorom od strane kvalificirane osobe. RDG predviđa da se ista zabrana⁹⁶ može izreći i neprofitnim udrugama⁹⁷ koje su potrebne javnog financiranja, a bave se zaštitom potrošača, skrbi o mladima i promicanju

⁸⁸ v. § 20. st. 1., toč. 1. u vezi s § 10. st. 1. RDG-a.

⁸⁹ v. § 20. st. 1., toč. 2. u vezi s § 15. st. 5. RDG-a.

⁹⁰ Tako npr. osobe koje su u znanstvenom zvanju na pravnim fakultetima ne trebaju imati posebno odobrenje za postupanje u svojstvu branitelja u kaznenom postupku, Vidi KLEINKNECHT/MEYER – GROSSNER: *Strafprozessordnung*, München, 1999., str. 509.

⁹¹ v. § 20. st. 1., toč. 2. u vezi s § 9. st. 1. RDG-a.

⁹² v. § 6. st. 2. RDG-a.

⁹³ O problematici i sadržaju pojma "*Rechtslehrer an deutschen Hochschulen*", Vidi KLEINKNECHT/MEYER – GROSSNER: *Strafprozessordnung*, München, 1999., str. 510.; BverwG NJW 70, 2314.

⁹⁴ v. § 7. st. 1. RDG-a.

⁹⁵ Ovdje je važno napomenuti da se ove udruge ne upisuju u Registar pružatelja pravnih usluga, osim ako im nije izrečena zabrana pružanja pravnih usluga.

⁹⁶ v. § 9. st. 1. RDG-a.

⁹⁷ v. § 8. st. 1. toč. 4. i 5. RDG-a.

zaštite osoba s invaliditetom, a nisu osigurale⁹⁸ osnovne tehničke uvjete za pružanje pravnih usluga, kao ni nadzor kvalificirane osobe. Zabrana onima koji su ovlaštteni temeljem zakona pružati pravne usluge, ali nemaju potrebno odobrenje nadležnog tijela (neregistrirane osobe), biva zabilježena u Registru pružatelja pravnih usluga i javno obznanjena.^{99 100} Na ovaj način se posebno želi zaštititi tražitelje pravne pomoći koji sudjeluju u pravnom prometu, pri čemu zakonodavac polazi od pretpostavke da su tražitelji pravne pomoći dovoljno educirani i ažurni kad su u pitanju njihovi osobni i pravni interesi. Sljedeća točka RDG-a¹⁰¹ smatra kao prekršitelje one koji neovlašteno koriste nazive "pravna savjetnica ili pravni savjetnik za mirovinska pitanja" ili slične koji tražitelje pravne usluge mogu dovesti u zabludu.

5.3. Austrija

U Austriji je na snazi Uredba ministarstva pravosuđa od 8. lipnja 1857. godine koja je stupila na snagu na području Carstva, a odnosi se na postupanje nadripisara (*Verordnung des Justizministeriums, wirksam für den ganzen Umfang des Reiches, mit Ausnahme der Militärgränze, betreffend die Behandlung der Winkelschreiber – Winkelschreiberverordnung*)¹⁰². U nizu izmjena ove Uredbe, posljednje dvije izmjene su potaknute povećanom sviješću o važnosti zaštite tražitelja pravnih usluga podizanjem iznosa koji se može izreći za počinjeni prekršaj. *Winkelschreiberverordnung* pravi razliku u onim slučajevima u kojima je zakonom propisana obveza sudjelovanja pravnog savjetnika (tzv. *Rechtsfreund*), te one u kojima ta obveza nije propisana. U prvom slučaju, *Winkelschreiberverordnung* kažnjava djelovanje osobe u onim predmetima spora, u kojima stranke prema propisima procesnog karaktera moraju koristiti pravnog savjetnika, a čija radnja se sastoji od neovlaštenog nastupanja u ime stranke ili podnošenja pravnih podnesaka za nju¹⁰³. Samo u tom slučaju osoba se može smatrati nadripisarom, te tada ostvaruje obilježaja prekršaja. Ovdje je nužno uzeti u obzir odredbe procesnog karaktera jer se njima propisuje djelovanje tijekom

⁹⁸ v. § 9. st. 1. u vezi s § 6. st. 2, §7. st. 2 i §8. st. 2. RDG-a.

⁹⁹ v. § 9. st. 2. RDG-a.

¹⁰⁰ § 16. st. 2. RDG-a propisuje da se u registar pružatelja pravnih usluga upisuju osobe koje imaju odobrenje nadležnog tijela za pružanje pravnih usluga (toč. 1.) i one osobe ili udruge koje spadaju pod kategoriju neregistriranih pružatelja pravnih usluga kojima je pružanje pravnih usluga zabranjeno (toč. 2.).

¹⁰¹ v. § 20. st.1. toč. 3. RDG-a.

¹⁰² v. <http://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10005178>; RGBL. Nr. 114/1857 s pripadajućim izmjenama: StGBL. Nr. 95/1919; BGBL. Nr. 26/1948; BGBL. Nr. 422/1974; BGBL. Nr. 91/1976; BGBL. Nr. 343/1989

¹⁰³ v. *Winkelschreiberverordnung*, § 1. pod a).

postupka, koje je prema stajalištu zakonodavca nužno, a služi zaštiti najboljeg interesa sudionika u postupku.¹⁰⁴ U drugom slučaju, *Winkelschreiberordnung* predviđa kažnjavanje osobe koja djeluje u situaciji kada zakonom nije propisano obvezno sudjelovanje pravnog savjetnika i bez odobrenja nadležnog tijela, tako da za stranku sastavlja ili ju kao punomoćnik zastupa na sudu za naknadu. Naknada se realizira kroz naplaćivanje ili namjeru naplaćivanja koja se može dokazati na temelju čestih postupanja u svojstvu punomoćnika, prikrivenog dogovaranja ili drugih okolnosti poduzetih s tim ciljem¹⁰⁵. Da bi se ostvarila obilježja ovog oblika prekršaja, potrebno je dokazati namjeru za stjecanje dobiti, poduzimanje pravnih radnji u korist stranke koje se mogu sastojati u davanju pravnih savjeta, sastavljanju podnesaka ili pokretanje postupaka i postupanje bez odobrenja nadležnog tijela. Iz svega navedenog *arg. a contrario* se da zaključiti da besplatno pružanje pravnih usluga nije kažnjivo, osim ako zakon u konkretnoj pravnoj situaciji ne zahtjeva sudjelovanje kvalificirane osobe. U sljedećem paragrafu¹⁰⁶ propisano je da istraga i kažnjavanje nadripisara slijedi ako takvo ponašanje ne predstavlja kažnjivu radnju prema glavnom i sporednom kaznenom zakonodavstvu što se može zaključiti iz postupanja nadripisara koji intervenira izravno ili neizravno pred sudom, a može se sastojati u davanju pravnih savjeta ili sastavljanju pravnih podnesaka. Također ova odredba je primjenjiva i na sudove više instance ako smatraju da nije prikladno uputiti prvostupanjskom sudu da provede istragu i donese presudu. Sud za utvrđeno postupanje u svojstvu nadripisara može izreći novčanu kaznu ili kaznu zatvora u trajanju do šest tjedana.¹⁰⁷ Osobama koje su sucu poznate kao nadripisari nije dozvoljeno da kao punomoćnici sudjeluju na raspravi ali ni vršenje drugih procesnih radnji.¹⁰⁸ Protiv odluke kojom se takvoj osobi ne dopušta da sudjeluje u postupku kao opunomoćenik nije dozvoljeno posebno pravno sredstvo, odnosno ulaganje samostalne žalbe.

¹⁰⁴ Zakonodavac u određenim slučajevima nalaže stranci da uzme procesnog punomoćnika, ne dopuštajući stranci poduzimanje pravnih radnji na vlastitu odgovornost. Vidi MUSIELAK H.J., *Grundkurs ZPO*, München 2010., str. 17.

¹⁰⁵ v. *Winkelschreiberordnung*, § 1. pod b).

¹⁰⁶ v. *Winkelschreiberordnung*, § 2.

¹⁰⁷ v. *Winkelschreiberordnung*, § 3.

¹⁰⁸ U SR Njemačkoj je dopuštena mogućnost poduzimanje radnji medijacije ako se radi o neutralnoj i nepristranoj trećoj strani, čime više nisu rezervirane samo za odvjetnike. Vidi MUSIELAK, H.J., *Grundkurs ZPO*, München 2010., str. 16.

6. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Ako u imovinskom materijalnom pravu postoji mogućnost raspolaganja svojim pravima, uključujući i odricanje od njih, onda bi bilo posve nelogično uskratiti osobi pravo odabira onoga tko će mu pružiti pravnu pomoć, odnosno pravo da preuzme rizik eventualnog nedostatka stručnosti. Tim više što najveći dio osoba koje danas određujemo kao „nadripisare“ nisu osobe bez potrebne stručne kvalifikacije već osobe kojima nedostaje formalna ovlast za pružanje pravne pomoći. Uvođenjem obveznog odvjetničkog zastupanja došlo bi do izmijenjene uloga stranaka i suda u materijalnom upravljanju parnicom, okolnost da bi to upravljanje prešlo na stranke, čime bi se promijenila pozicija suda, koji bi se sve više pasivizirao. Ta bi promjena bila konceptualnog karaktera, a njome bi se istovremeno rasteretili sudovi i suci. Temeljna problematika koja se javlja po pitanju nadripisarstva jest treba li ga inkriminirati, a ako da, kako. Navodeći i obrazlažući kazneno djelo nadripisarstva, vidjeli smo da je ono blanketne prirode, te da bismo mogli odrediti radnju počinjenja potrebno se pozvati na zakone koji reguliraju „pružanje pravne pomoći“, generalne klauzule od kojeg se biće kaznenog djela sastoji. Analizirajući ovu problematiku kroz rad, dolazimo do zaključka da nije potrebno ovakvo ponašanje inkriminirati kroz formu kaznenog djela, nego ga je dovoljno predvidjeti kao prekršaj s obzirom na prirodu radnji koje obuhvaća, ali i opterećenost sudova drugim, za pravni poredak „važnijim“ djelima. Nesumnjivo je da je zakonodavcu bitno da ostvare svi interesi predstavljajući *ratio legis* propisujući radnju kažnjivom, što bi u predmetnom slučaju bio interes zaštite pojedinca od nestručnih pružatelja pravnih usluga s jedne strane, tako i punjenje državnog proračuna s druge strane. Prvi interes bi se trebao zaštititi propisujući kao dio bića nadripisarstva „nestručno pružanje pravne pomoći“ bez obzira bilo ono kazneno djelo ili prekršaj, jer aktualnim pravnim propisima se pod krinkom izraza „neovlašteno“ može podvesti i interes punjenja državnog proračuna, ako računamo s savjesnim postupanjem odvjetnika koji uredno izdaju račune. Mišljenja smo da i u situaciji „izbacivanja“ kaznenog djela nadripisarstva iz teksta Kaznenog zakona, a nedonošenja adekvatnog prekršajnog zakona, interes pojedinca ne bi bio u potpunosti ugrožen jer kao što u imovinskom materijalnom pravu postoji mogućnost raspolaganja svojim pravima, tako i u kaznenom pravu postoje mogućnosti dostupnosti pravnih dobara pod određenim pretpostavkama¹⁰⁹, a u ovom slučaju bi se neposredno radilo o imovini. Nekakvo srednje rješenje bi bilo donošenje posebnog zakona kojim bi se reguliralo nestručno pružanje pravne pomoći po uzoru na Njemačku i Austriju. Upravo u suvremenim poredbenim zakonodavstvima na koja se naš

¹⁰⁹ NOVOSELEC, P., *Opći dio kaznenog prava*, Zagreb 2007., str. 223.-224.

zakonodavac najčešće poziva ne nailazimo na ovo kazneno djelo, već je navedeno ponašanje najčešće određeno kao prekršaj (vidi *supra ad.* 5.2. i 5.3.). Kroz taj zakon bi trebalo posebno predvidjeti nekažnjivost osoba u krvnom, zakonskom i tazbinskom srodstvu do određenog stupnja, uzimajući u obzir činjenicu da je bliskim osobama najbolje poznata stručnost pojedinca kome se obraćaju, te da se neće ni obratiti osobi u čiju stručnost nemaju povjerenja. Za očekivati je da će se nakon toga obratiti osobi s formalnim dopuštenjem za pružanje pravnih usluga. Što se tiče materijalnih pretpostavki, najpogodnije bi bilo rješenje *Winkelschreiberverordnung-a* prema kojem je osoba dužna koristiti zastupnika ili pravnog savjetnika u situacijama kada to zakon, u pravilu procesne prirode, zahtijeva. Sam zakon bi u određenim situacijama trebao predviđati kvalifikaciju osobe koja može zastupati ili pomagati u pravnom postupku. Takva odredba bi se mogla aplicirati na aktualno uređenje uzimajući u obzir činjenicu da je mnogim odredbama bilo građanskopravne, bilo kaznenopravne procesne prirode to na jednak način regulirano i u Republici Hrvatskoj. Sljedeća situacija bi se odnosila na zabranu postupanja bez odobrenja nadležnog tijela ako se pružaju pravne usluge naplatno, tako da bi besplatno pružanje pravnih usluga trebalo biti nesankcionirano kao što to propisuje FBiH (vidi *supra ad.* 5.1.), a ni *Winkelschreiberverordnung* ne spominje besplatno postupanje iz čega arg. *a contrario* proizlazi da je takvo postupanje dopušteno, ako u pojedinoj pravnoj stvari zakon nije drugačije odredio. Dakle, smatramo apsurdnim da kao element bića ovog kaznenog djela stoji neovlašteno, a ne nestručno pružanje pravne pomoći, te da se kriminalizira čak i ako je besplatno (310/1. KZ). Smatramo da se time ne bi povećala pravna nesigurnost, jer je i danas zastupljen stav u mentalitetu ljudi da je potrebno najprije iscrpiti „besplatni put“, a ako on ne uspije, tek tada se ljudi obraćaju kvalificiranim osobama. Nažalost nije u tom postupanju ključan mentalitet nego i postojeća gospodarska kriza koja je vjerojatno bila jedan od razloga za donošenje Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći nastojeći eliminirati negativan utjecaj visokih odvjetničkih tarifa kojima se dovodi u pitanje pravo na pristup sudu i ravnopravnost u postupku. Nesumnjivo je da bi se svojevrsan vid zaštite koju u Njemačkoj pruža Registar pružatelja pravnih usluga, trebalo realizirati i u Hrvatskoj kao registar onih kojima je pružanje pravne pomoći dopušteno, kao i onih kojima su zbog nestručnog pružanja pravne pomoći takve radnje zabranjene. Za odvjetnike to bi bile u pravilu disciplinske mjere, dok za ostale, presude prekršajnih sudova. Nažalost i ovom rješenju se može uputiti kritika da djeluje *post festum*, no činjenica je da i postojeće pravno uređenje ima isti nedostatak. To je slučaj npr. kod kažnjavanja za kazneno djelo nadripisarstva kao i u situacijama izricanja stegovnih mjera članovima HOK-a. Mala je vjerojatnost da će se nepravnici baviti pružanjem pravnih usluga, iako nam primjeri iz sudske prakse govore drugačije, ali u prilog ovoj

konstataciji govori relativno mali broj prijavljenih počinitelja ovih djela, za koje je polovica kaznenih prijava odbačena. Kod onih koji bi činili djelo nadripisarstva bi trebalo utvrditi da li postupaju s aktualnom ili potencijalnom sviješću o protupravnosti ili te svijesti uopće nemaju što će u pravilu ovisiti o osobi koja se bavi nadripisarstvom, odnosno o njezinoj upućenosti i stručnim kvalifikacijama. Smatramo da ekstremni prijedlozi ne bi polučili optimalne rezultate ni po hrvatske stranke ni sudove. Naime, koliko god kvalifikacija zastupnika u parničnom postupku bila značajna, ista nije spasonosno rješenje za problem učinkovitosti hrvatskog pravosuđa. Naime, stranka može biti zastupana od strane kvalificiranog punomoćnika, a svejedno nekvalitetno zastupana; odvjetnički monopol ne mora ostvariti svrhu pravosuđenja i njegova uspostava ne može utjecati odnosno dovesti do iskorijenjenja nadripisarstva koje je i sada inkriminirano i koje ako već ne može spriječiti ni kaznena sankcija sasvim sigurno neće ni izrijekom propisani odvjetnički monopol; cijena rada punomoćnika može biti visoka, no rezultat svejedno može biti katastrofalan.

Summary

CIVIL AND CRIMINAL ASPECTS OF UNLICENSED LEGAL SERVICES

In this paper authors analyze the mismatch between three legal sources that each in their own unique way deals with complex thematic institute of unlicensed legal services. This is the Law of Civil Procedure (and its provisions on litigation and postulate capacity and representation), the Legal Profession Act (and its provisions on legal aid award) and the Criminal Code (and its definition of criminal offense Unlicensed Legal Service). The authors suggest that legislator should revise definition of criminal offense of Unlicensed Legal Services given in Criminal Code and believe as an absurd that criminalized elements of this offense are unauthorized and given for free, and not unprofessional providing of legal service. Therefore propose that only unprofessional legal services should be a punishable and, based on German and Austrian law, as a misdemeanor.

Keywords: *unlicensed legal services, legal assistance, unauthorized, incompetence*